

Засновник:

Науково-дослідний центр
індустріальних проблем
розвитку НАН України

**Журнал внесено
до Переліку наукових фахових видань
в Україні в галузі економічних наук**
(Наказ МОН України № 820 від 11.07.2016 р.)

Виходить 1 раз на квартал
Видається з III кварталу 2009 р.
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 15196-3768Р від 30.04.2009 р.

РЕДАКЦІЯ:

Головний редактор:
доктор економічних наук, професор
член-кор. НАН України
Кизим М. О.

Випускаючий редактор:
доктор економічних наук, професор
Хаустова В. Є.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Благує І. С., доктор економічних наук, професор
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Бублик М. І., доктор економічних наук, кандидат
фізико-математичних наук, професор (м. Львів,
Україна)

Гечбаія Б. Н., доктор економічних наук,
професор (м. Батумі, Грузія)

Губарева І. О., доктор економічних наук,
професор (м. Харків, Україна)

Дмитришин Л. І., доктор економічних наук,
професор (м. Івано-Франківськ, Україна)

Іванов Ю. Б., доктор економічних наук, професор
(м. Харків, Україна)

Іляш О. І., доктор економічних наук, професор
(м. Київ, Україна)

Кіреєва О. Ф., доктор економічних наук,
професор (м. Мінськ, Республіка Білорусь)

Лепейко Т. І., доктор економічних наук, професор
(м. Харків, Україна)

Матюшенко І. Ю., доктор економічних наук,
професор (м. Харків, Україна)

Майбуров І. А., доктор економічних наук,
професор (м. Єкатеринбург, Росія)

Раєвцева О. В., доктор економічних наук,
професор (м. Харків, Україна)

Савіна Н. Б., доктор економічних наук, професор
(м. Херсон, Україна)

Смальськіс В., доктор наук (менеджент),
професор (м. Вільнюс, Литва)

Філіп С., доктор філософії, асоц. професор
(м. Братислава, Словаччина)

Видавець: ФОП Лібуркіна Л. М.

*Журнал реферується у загальнодержавній
реферативній базі даних «Україніка наукова»
та в українському реферативному журналі
«Джерело»*

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

ПРОБЛЕМЫ ЭКОНОМИКИ • THE PROBLEMS OF ECONOMY
№ 1 (43) '2020

Журнал «ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ» представлено у наукометричних
базах даних, репозиторіях та пошукових системах:

- Ulrichsweb Global Serials Directory (США)
- Research Papers in Economics (США)
- Російський індекс наукового цитування (Росія)
- Index Copernicus (Польща)
- Directory of Open Access Journals (США)
- EBSCOhost (США)
- Academic Journals Database (Швейцарія)
- Advanced Science Index (Німеччина)
- Open Academic Journals Index (США)
- BASE (Німеччина)
- WorldCat (Ірландія)
- Library Hub Discover (Велика Британія)
- Соціонет (Росія)
- J-Gate (Індія)
- Академія Google (США)
- ProQuest (США)
- Research Bible (Японія)
- Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (Україна)

**На підставі Наказу МОН України від 28 грудня 2019 року
№ 1643 (Додаток 4) журнал включено до категорії «Б»**

ЗМІСТ

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

- Гапоненко Г. І., Василенко А. В.**
Over- та under-tourism як взаємозалежні явища сучасного
глобалізованого світу..... 6
- Губарева І. О., Ярошенко І. В.**
Оцінка конкурентоспроможності обробної промисловості
лісопромислового комплексу України та країн ЄС..... 13
- Долбнева Д. В.**
Вплив COVID-19 на економіку країн світу 20
- Калюжна Н. Г.**
Зовнішньоторговельна інтеграція України в умовах поглиблення
міждержавних конфліктів..... 27
- Омельяненко В. А.**
Концептуальні основи науково-методичного підходу
до геополітичного аналізу міжнародного інноваційно-технологічного
співробітництва..... 36
- Хаустова В. Є., Решетняк О. І.**
Вплив підготовки кадрів вищої кваліфікації на науковий
та економічний розвиток..... 43

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- Азьмук Н. А.**
Цифрова зайнятість у системі регулювання національної економіки 52
- Данкевич В. Є., Пивовар П. В., Данкевич Є. М.**
Вплив лібералізації світової торгівлі на розвиток вітчизняних
підприємств пивоварної галузі..... 59
- Зінкевич О. В.**
Застосування системного підходу до дослідження сутності державного
регулювання лісового господарства..... 68

Іляш О. І., Бугайчук Н. В.

Стратегічні цілі розвитку житлово-комунальної інфраструктури у напрямку забезпечення якості життя населення та реалізації національних економічних інтересів держави.....76

Копильчак Б. В., Чопко Н. С.

Вдосконалення системи стратегічного управління розвитком молодіжними громадськими організаціями в Україні 89

Прокопчук О. А., Куцмус Н. М.

Ефективність інвестиційного забезпечення багатofункціональності сільського господарства в умовах глобальної економіки 98

Сторонянська І. З., Дуб А. Р.

Банківська система України у функціонуванні фінансового ринку 106

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Патицька Х. О., Коваль В. М.

Практичні аспекти формування спроможних територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації: ризики та шляхи їх нівелювання 113

Шевченко О. В.

Формування підходів до моделювання сценаріїв регулювання диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів 123

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Данілова Е. І.

Ідентифікація стану економічної безпеки вітчизняних авіакомпаній 132

Калініченко Л. Л., Шуміло О. С., Кулімякін Я. Ю.

Кадрова складова економічної безпеки підприємства роздрібної торгівлі 138

Корепанов Г. С., Черненко Д. І., Чала Т. Г.

Теоретико-методичні передумови та розробка концептуальної моделі управління взаємодіями стейкхолдерів 144

Лазебник Ю. О., Івасенко М. Г.

Соціальні медіа у ресторанному бізнесі як інструмент протидії наслідкам COVID-19 152

Мушнікова С. А.

Теоретико-методичний базис управління безпекою розвитку підприємства 159

Проценко В. М.

Методологічні аспекти інтенсифікації управління економічною поведінкою підприємств в умовах неoіндустріальної модернізації 166

Райко Д. В., Подрез О. І.

Соціальна відповідальність як інструмент управління сталим розвитком промислового підприємства 173

Сосновська О. О.

Методологічний базис управління економічною безпекою підприємства 190

Циганова О. С., Бурлан С. А., Каткова Н. В.

Оцінювання результативності діяльності підприємств машинобудування України 197

Янчук М. Б.

Торсійна гіпотеза обґрунтування економічної інтеграції високотехнологічних підприємств 207

Ястремська О. М., Ястремська О. О.

Управління розвитком підприємств: уточнення теоретичних положень 214

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Челомбійко Т. В.

Сучасні підходи до дослідження економічного потенціалу як економічної системи 227

Чобіток В. І.

Методологія наукового пізнання як основа інтелектуалізації управління холістичним розвитком підприємств 234

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

Бойко С. В., Гошовська В. В., Масалітіна В. В.

Боргове навантаження на державний бюджет: довгострокові тренди та структурні асиметрії видатків 241

Красовський М. А., Кудрицька Ж. В.

Методи прогнозування на фінансових ринках в умовах цифрової економіки 250

Мельник В. М., Житар М. О.

Банківська система України у функціонуванні фінансового ринку 257

Пілевич Д. С.

Теоретико-прикладні засади використання blockchain-технології в бухгалтерському обліку 267

Слобода Л. Я., Дем'яник О. М.

Перспективи та ризики ініціатив Fintech у міжнародному банківстві 275

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ПОЛІТИКА ТА ДЕМОГРАФІЯ

Жеребило І. В.

Соціальна політика держави як регулятор розвитку соціальної сфери: теоретико-методологічні аспекти 283

Цимбалюк С. О., Цимбалюк Д. І.

Методологія та оцінка оплати праці з погляду реалізації принципів гідної праці в Україні 290

ЕКОНОМІЧНА СТАТИСТИКА.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АУДИТ

Голубова Г. В.

Соціальні медіа як інструмент дослідження великих даних 298

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Україна, 61022, Харків,
пров. Інженерний, 1а, Бібл. корп., к. 224
Тел.: (057) 702-05-25, e-mail: pe.ua.kh@gmail.com

АДРЕСА ВИГОТІВНИКА:

Україна, 61002, Харків,
вул. Маршала Бажанова, 28,
ФОП Рубашкін Д. Ю.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
НДЦ ІПР НАН України № 2 від 17.02.2020 р.

Здано в набір 10.02.2020 р.

Підписано до друку 19.02.2020 р.

Формат 60 × 84/8.

Друк цифровий.

Ум. друк. аркушів 40,3. Обл.-вид. 50,8.

Надруковано у ФОП Рубашкін Д. Ю.

Замовлення № ????. Наклад 100 прим.

© Проблеми економіки

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

©2020 СОСНОВСЬКА О. О.

УДК 334.72:351.862.4
JEL Classification: B41; D01; D21

Сосновська О. О.

Методологічний базис управління економічною безпекою підприємства

У статті обґрунтовано необхідність вивчення методології як системи принципів та інструментів організації діяльності для подальшого дослідження процесу управління економічною безпекою підприємства. Метою статті є формування методологічного базису управління економічною безпекою підприємства на основі упорядкування сукупності концепцій та теорій, принципів, наукових підходів і методів для систематизації елементів методології економічної безпеки на рівні підприємства як об'єкта перспективних наукових пошуків. Встановлено, що надзвичайно актуальною для українських підприємств є проблема забезпечення стійкості їх соціально-економічних систем унаслідок значної мінливості та зростаючої невизначеності зовнішнього середовища. З огляду на це, головною метою управління економічною безпекою підприємства визначено його стійке функціонування, ключовим критерієм якого є забезпечення цільового рівня економічної безпеки у певному часовому проміжку. Доведено, що основою стійкого функціонування підприємства є здійснення процесу управління функціональними підсистемами економічної безпеки, рівень якої для кожної підсистеми може бути різним, але інтегрально забезпечувати економічно безпечне функціонування підприємств на різних фазах економічного розвитку. На основі визначення головної мети та критерію управління економічною безпекою підприємства запропоновано методологічний базис цього процесу, що являє собою консолідацію концепцій та теорій за функціональними підсистемами економічної безпеки, наукових підходів, специфічних і фундаментальних принципів і методів, ієрархічна структуризація яких дає можливість систематизувати методологію наукового пізнання щодо процесу управління економічною безпекою підприємства та сформувати певну сукупність наукових поглядів побудови теоретичної та практичної діяльності, спрямованої на підвищення ефективності цього процесу та забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності.

Ключові слова: підприємства, невизначеність, методологія, структурні елементи методології, економічна безпека, функціональні підсистеми, економічна стійкість.

DOI:**Рис.:**1. **Бібл.:** 12.

Сосновська Ольга Олександрівна – доктор економічних наук, доцент, професор, кафедра фінансів та економіки, Київський університет імені Бориса Грінченка (вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053, Україна)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com**ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-2177-0691>УДК 334.72:351.862.4
JEL Classification: B41; D01; D21**Сосновская О. А. Методологический базис управления экономической безопасностью предприятия**

В статье обоснована необходимость изучения методологии как системы принципов и инструментов организации деятельности для дальнейшего исследования процесса управления экономической безопасностью предприятия. Целью статьи является формирование методологического базиса управления экономической безопасностью предприятия на основе комбинирования совокупности концепций и теорий, принципов, научных подходов и методов для систематизации элементов методологии экономической безопасности на уровне предприятия как объекта перспективных научных исследований. Установлено, что чрезвычайно актуальной для украинских предприятий является проблема обеспечения устойчивости их социально-экономических систем вследствие значительной неопределенности внешней среды. Исходя из этого, главной целью управления экономической безопасностью предприятия определено его устойчивое функционирование, ключевым критерием которого является обеспечение целевого уровня экономической безопасности в определенном временном промежутке. Доказано, что основой устойчивого функционирования предприятия является осуществление процесса управления функциональными подсистемами экономической безопасности, уровень которой для каждой подсистемы может быть разным, но ин-

UDC 334.72:351.862.4
JEL Classification: B41; D01; D21**Sosnovska O. O. The Methodological Basis of Management of Enterprise Economic Resilience**

The article necessitates studying methodology as a system of principles and tools for organizing activities for further research on the process of managing the economic resilience of an enterprise. The aim of the article is the formation of a methodological basis for managing economic resiliency of an enterprise based on a combination of a set of concepts and theories, principles, scientific approaches and methods for systematizing elements of the methodology of economic resilience at the level of enterprise as an object of promising scientific research. It is established that for Ukrainian enterprises the problem of ensuring sustainability of their socio-economic systems resulting from a significant environmental uncertainty is extremely urgent. In view of this, the main goal of managing economic resilience of an enterprise is its sustainable functioning, the key criterion of which is ensuring the target level of economic resilience in a certain time period. It is proved that the basis for sustainable functioning of an enterprise is the implementation of managing functional subsystems of economic resilience, the level of which for each subsystem may be different, but integrally ensure the economically safe functioning of enterprises at different phases of their economic development. Based on the definition of the main goal and criterion of management of enterprise economic resilience, a methodological basis for this process is proposed. It presents a consolidation of concepts and theories concerning the functional

тегрально забезпечувати економічно безпечне функціонування підприємств на різних фазах економічного розвитку. На основі визначення головної цілі та критерія управління економічною безпекою підприємства пропонується методологічний базис даного процесу, який представляє собою консолідацію концепцій і теорій по функціональним підсистемах економічної безпеки, наукових підходів, специфічних і фундаментальних принципів і методів, ієрархічна структуризація яких дозволяє систематизувати методологію наукового пізнання про процес управління економічною безпекою підприємства і сформувати визначену сукупність наукових поглядів організації теоретичної і практичної діяльності, направленої на підвищення ефективності даного процесу і забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах неопределенності.

Ключевые слова: підприємства, неопределенность, методология, структурные элементы методологии, экономическая безопасность, функциональные подсистемы, экономическая устойчивость.

Рис.: 1. Библ.: 12.

Сосновская Ольга Александровна – доктор экономических наук, доцент, профессор, кафедра финансов и экономики, Киевский университет имени Бориса Гринченко (ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, Киев, 04053, Украина)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2177-0691>

subsystems of economic resilience, scientific approaches, specific and fundamental principles and methods, the hierarchical structuring of which allows systematizing the methodology of scientific cognition of management of enterprise economic resilience and form a certain set of scientific views on the organization of theoretical and practical activities aimed at improving efficiency of this process and ensuring a stable functioning of an enterprise in the face of uncertainty.

Keywords: enterprises, uncertainty, methodology, structural elements of methodology, economic security, functional subsystems, economic sustainability.

Fig.: 1. Bibl.: 12.

Sosnovska Olga O. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor, Department of Finance and Economics, Borys Grinchenko Kiev University (18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., Kyiv, 04053, Ukraine)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2177-0691>

У сучасних наукових дослідженнях економічна безпека підприємства є суто управлінським поняттям, що ускладнює її вивчення та розробку методологічних засад як основи пізнання сутності цієї загальнонаукової категорії. Процес управління економічною безпекою підприємства вважається новим науковим напрямом, методологія дослідження якого сформована на основі різноманітних галузей знань та характеризується так званим «методологічним розмаїттям».

Загальновідомо, що сучасна методологія виходить за межі вивчення методів та інструментів наукового пізнання, досліджуючи його структурні елементи, властивості, закономірності розвитку та модифікації. З огляду на це, сутність методології можна вважати особливим засобом усвідомлення науки у формі самоаналізу. При цьому загальним для пізнання кожної загальнонаукової категорії є вивчення методології як пізнавального процесу, що є основою для подальшого дослідження.

Враховуючи те, що у класичному розумінні методологією є вивчення системи принципів та інструментів організації теоретичної та практичної діяльності як пріоритетного завдання для пізнання особливостей певного процесу, постає необхідність формування методологічного базису управління економічною безпекою підприємства для визначення наукового підґрунтя подальшого дослідження цього напрямку.

Проблемам формування теорії та методології економічної безпеки підприємства присвячено низку праць фахівців-економістів і відомих учених, серед яких слід зазначити наукові здобутки Т. Г. Васильціва, Л. В. Гнилицької, О. В. Гривківської, В. В. Дергачової, М. О. Житаря, І. М. Зеліско, О. В. Ілляшенко, Г. В. Козаченко, М. І. Копитко,

О. М. Ляшенко, Є. І. Овчаренко, В. М. Пономарьова, О. А. Сороківської, В. І. Франчука, І. Б. Хоми, С. М. Шкарлета й ін. Враховуючи вагомість наявних наукових результатів, стан методологічних засад управління економічною безпекою на рівні підприємства не можна визнати досконалим і цілком сформованим, що свідчить про актуальність цієї проблематики та породжує виникнення низки нових завдань, вирішення яких потребує подальших досліджень.

Метою статті є формування методологічного базису управління економічною безпекою підприємства на основі упорядкування сукупності концепцій та теорій, принципів, наукових підходів та методів для систематизації елементів методології економічної безпеки на рівні підприємства як об'єкта перспективних наукових пошуків.

Характерною особливістю визначення поняття методології було її сприйняття як пізнання методів діяльності на основі їх вивчення та аналізу.

Така думка була обґрунтована прихильниками К. Маркса за логікою «мета – мотив – засіб – результат» [8, с. 32–40]. У зв'язку з цим характерним у предметі методології є поєднання свідомості та діяльності, що є основою для сприйняття методології як дисципліни про загальні принципи і форми організації мислення, а також вибору методів та інструментів діяльності.

У роботі [9, с. 160–161] на основі вивчення сучасних поглядів систематизовано сутність методології як системи принципів і засобів організації теоретичної та практичної діяльності [11]; вчення про принципи побудови, форми і способи наукового пізнання [3, с. 801]; процес наукового пізнання за допомогою визначених підходів, способів, прийомів і процедур, що застосовуються у практичній діяльності для досягнення визначеної мети [1, с. 171]; на-

бір способів і прийомів, які використовуються у практичній діяльності (у науці, політиці, мистецтві тощо); вчення про систему, загальна теорія методу, теорія в дії [5, с. 185]; вчення про структуру, логічну організацію, методи, засоби і форми діяльності дослідника в процесі пізнання ним досліджуваних явищ [2].

Слід зазначити, що у найбільш узагальненому розумінні методологією є вчення про систему принципів і методів побудови теоретичної і практичної діяльності, зв'язок між якими полягає у такій закономірності: осмислена практична діяльність базується на науково-теоретичних компонентах, а наукове дослідження має враховувати специфіку практичної діяльності. При цьому загальновідомо, що поняття методології переважно використовується у науковій сфері та не є пріоритетним у практичній діяльності підприємств.

Загальновідомо, що визначальною рисою ринкової економіки є невизначеність економічного середовища, що стала наслідком конкуренції економічних суб'єктів та періодичності виникнення кризових процесів. Розглядаючи підприємства як відкриту динамічну систему, що складається із певної сукупності взаємопов'язаних підсистем і функціонує в сучасному економічному середовищі, слід враховувати ключові характерні особливості такої системи, а саме поліфункціональність, багатоваріантність розвитку, полікритеріальність.

Парадигма управління економічною безпекою підприємства спирається на специфічний понятійний апарат, через що вона нерозривно пов'язана з такими категоріями, як «виживання», дихотомією «уразливість – ubezpieчення», «стійкість», «розвиток», «конкурентоспроможність» тощо. З огляду на це, впорядкування термінологічного апарату першочергово потребує визначення головної мети управління економічною безпекою підприємства – ідеального та уявного передбачення результату діяльності і шляхів його досягнення за допомогою певних засобів, методів, інструментів. Адже в процесі управління розвитком складних систем, як правило, встановлюється ієрархія цілей, в якій досягнення найконкретніших з них слугує засобом реалізації найбільш узагальнених цілей, вказуючи на ту міру, в якій відповідні дії сприяють досягненню загальних цілей [7, с. 135].

Враховуючи вищевикладене, доцільно припустити, що головною метою функціонування підприємств є досягнення стану, який забезпечує міцність і надійність елементів, узгодженість вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків, гармонізацію внутрішнього та зовнішнього середовища. Такий стан є відображенням їх стійкого функціонування в певному періоді часу, що забезпечує їх незалежність від зміни ринкової кон'юнктури та підґрунтя якого є досягнення необхідного рівня економічної безпеки як результату захисту від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру.

Адже особливо актуальною для вітчизняних підприємств є проблема стійкості їх соціально-економічних систем внаслідок значної мінливості та зростаючої агресивності зовнішнього середовища функціонування, наявності певної хаотичності в процесі організації взаємодії між складовими внутрішнього середовища, відсутності меха-

нізму узгодженості інтересів і складності розроблення та реалізації стратегії розвитку.

Наука містить значну кількість формалізацій визначення категорії стійкості, які залежать від специфіки конкретного об'єкта дослідження та передбачають використання різного методологічного інструментарію. Цікаво зазначити, що вперше термін «економічна стійкість» було запропоновано у 90-х роках при розгляді проблем обмеженості природних ресурсів, які спровокували виникнення енергетичних криз. Метою концепції економічної стійкості було забезпечення стабільного розвитку світового господарства на основі економічного та раціонального використання ресурсів. Згодом вона була відображена у теорії економічної безпеки держави – «ecosestate» («economic security of state»). Зазначено, що економічну стійкість держави можна забезпечити лише за умови економічної стійкості її компонентів – територій, галузей економіки, підприємств [10, с. 285].

В економічній науці термін стійкості прийнято розглядати як суб'єктивну категорію, яка характеризує конкретні форми прояву системи. Вчені-економісти розглядають стійкість здебільшого через такі характеристики, як здатність об'єкта (системи) зберігати свої параметри або характеристики руху в разі дії на нього певних збурень, зберігати власну цілісність і структурну збалансованість, стан рівноваги підприємства, забезпечення економічного розвитку, сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених структурних складових, здатність оптимально використовувати потенціал, здатність не відхилятися від цільового статичного або динамічного стану, здатність ефективного функціонування і стабільного прогресивного розвитку тощо.

Узагальнюючи наявні наукові погляди щодо визначення стійкості підприємства, доцільно зазначити, що в умовах економічної дійсності стійке функціонування можна запропонувати як головну мету управління економічною безпекою підприємства, ключовим критерієм якої є забезпечення необхідного рівня його економічної безпеки в результаті управлінського впливу на її функціональні підсистеми для досягнення відповідності між їх фактичним і цільовим станом у певному часовому проміжку. Інакше кажучи, стійке функціонування підприємства передбачає його здатність до збереження досягнутих результатів діяльності шляхом запобігання відхиленню планового (мінімально необхідного) рівня економічної безпеки та його утримання в межах цільових нормативних значень в результаті гнучкого реагування на динамічні зовнішні та внутрішні впливи бізнес-середовища на різних етапах розвитку.

При цьому варто уточнити, що цільовий рівень економічної безпеки підприємства може бути визначено такими результативними показниками, як захищеність підприємства від загроз внутрішнього та зовнішнього середовища, досягнення узгодження інтересів економічних суб'єктів на конкретному етапі життєвого циклу підприємства, наявність необхідного ресурсного забезпечення для підтримання безпечного стану функціональних підсистем.

Слушно є думка, що основними передумовами функціонування та розвитку підприємства є забезпечен-

ня його стійкості через дотримання умов рівноваги, а при зростанні впливу зовнішнього середовища й неможливості контролю змін у внутрішньому середовищі – здійснення адаптації для збереження самої системи та приведення її структури й наявних ресурсів відповідно до нових умов функціонування [12, с. 99].

Безумовно, основою стійкого функціонування є здійснення своєчасного та ефективного управлінського процесу їх економічною безпекою за її структурними складовими, що передбачає досягнення стійкості обраних функціональних підсистем в результаті їх безпеки, рівень якої для кожної з них може бути різним, але інтегрально забезпечувати економічно безпечно функціонування підприємств на різних фазах економічного розвитку. Адаже загальновідомо, що традиційно всі процеси, що відбуваються у функціональних підсистемах економічної безпеки підприємства, поділяються на керовані (піддаються зміні у визначеному напрямку при свідомому управлінському впливі) і некеровані (спрямованість і характер яких неможливо змінити в результаті управлінського впливу). Як зазначено у роботі [4], «...керовані і некеровані процеси перебувають у певному співвідношенні і стані динамічних змін, що відбивають досконалість і мистецтво управління. Перевага некерованих процесів призводить до анархії і криз, превалювання керованих процесів обмежене ефективністю управління та у відповідних умовах може також бути причиною кризових ситуацій».

Крім того, що керовані процеси відтворюють лише частину всіх процесів функціонування і розвитку підприємства, вони самі мають ступінь управління, тобто є керованими певною мірою».

Наприклад, на відміну від фінансової підсистеми, кадрова функціональна підсистема економічної безпеки є найбільш складною до управління. Це зумовлено тим, що вплив фактора антропогенності можна тільки частково спрогнозувати, що ускладнює процес своєчасної ідентифікації кадрових загроз підприємства. Також в умовах сьогодення некеровані процеси мають місце в інформаційній підсистемі економічної безпеки підприємств, що обумовлено існуванням і негативним впливом низки чинників саме зовнішнього середовища, що є складним до управління та вимагає застосування гнучких механізмів своєчасної адаптації до нестабільної економічної динаміки.

Таким чином, стійке функціонування та економічна безпека є взаємозалежними категоріями, адже стійке функціонування є метою управління економічною безпекою підприємств, критерієм ефективності якого є досягнення необхідного рівня безпеки її функціональних підсистем. Вважаємо, що такий взаємозв'язок є актуальним у випадку, коли підприємство розглядають як відкриту систему, що функціонує у невизначеному економічному середовищі та має відповідати ринковим законам ведення бізнесу.

Обґрунтування мети управління економічною безпекою підприємства дає можливість вибору методологічних елементів цього процесу, які будуть відображати основні його особливості та є необхідними для структуризації вищенаведеної ідеології, що сприяє найбільш ефективному досягненню цільових орієнтирів (рис. 1).

Формування теоретичного підґрунтя управління економічною безпекою підприємства вимагає вивчення системи поглядів на цей процес, тобто концепцій та теорій, які можуть бути використані для його реалізації. У науковій літературі їх кількість є значною, отже, пріоритетність вибору наведених концепцій полягає у можливості їх застосування в управлінні обраними функціональними підсистемами економічної безпеки підприємства.

Наступним елементом методологічного базису управління економічною безпекою підприємства є принципи – інструментальне підґрунтя, основні правила та вихідні положення процесу. Повнота і правильна обґрунтованість принципів управління забезпечують максимальну вірогідність досягнення поставленої мети. Отже, відповідно до визначених принципів відбувається процес прийняття та реалізації управлінських рішень щодо забезпечення та гарантування необхідного рівня економічної безпеки підприємства.

Як відомо, система наукових принципів класично має дворівневу структуру і складається із фундаментальних (загальнонаукових) і специфічних (конкретних) принципів. Фундаментальні принципи мають загальнонауковий характер і можуть бути методологічною основою будь-якого процесу або діяльності, оскільки вони визначають універсальні властивості, що формуються на філософському рівні. З огляду на це, кожне наукове знання на основі застосування загальнонаукових принципів будує власну методологію, характер якої залежить від специфіки її змісту. Принципи управління є узагальненням об'єктивних законів, які визначають організаційну структуру організації, характер взаємодії між її суб'єктами та об'єктами в процесі управління, взаємодію із зовнішнім середовищем тощо.

Вивчення концепцій, теорій і принципів, які можуть бути використані в управлінні функціональними підсистемами економічної безпеки підприємства, обумовлює необхідність вибору наукових підходів до цього процесу.

Як слушно зазначає О. М. Ляшенко: «... розгляду загально відомих наукових підходів має передувати зауваження щодо унеможливлення використання того чи іншого підходу «у рафінованому вигляді», оскільки сучасні вимоги до управління підприємством в цілому і його економічною безпекою зокрема потребують комплементаризму при виборі таких підходів» [7].

Управління економічною безпекою підприємства має базуватися на використанні сукупності загально відомих наукових підходів, що є можливими до застосування у цьому процесі. Слід зазначити, що комплексне використання вищенаведених підходів в управлінні економічною безпекою підприємства передбачає їх комбінаторику та домінантність з огляду на особливості реалізації конкретних етапів.

Безумовно, пріоритетне значення в процесі управління економічною безпекою підприємства має системний підхід, який є досить розповсюдженим у наукових дослідженнях щодо основ системотворення в економічній безпекології. Погоджуємося з думкою [6], що «...системний підхід дозволяє розвивати та конкретизувати категорії

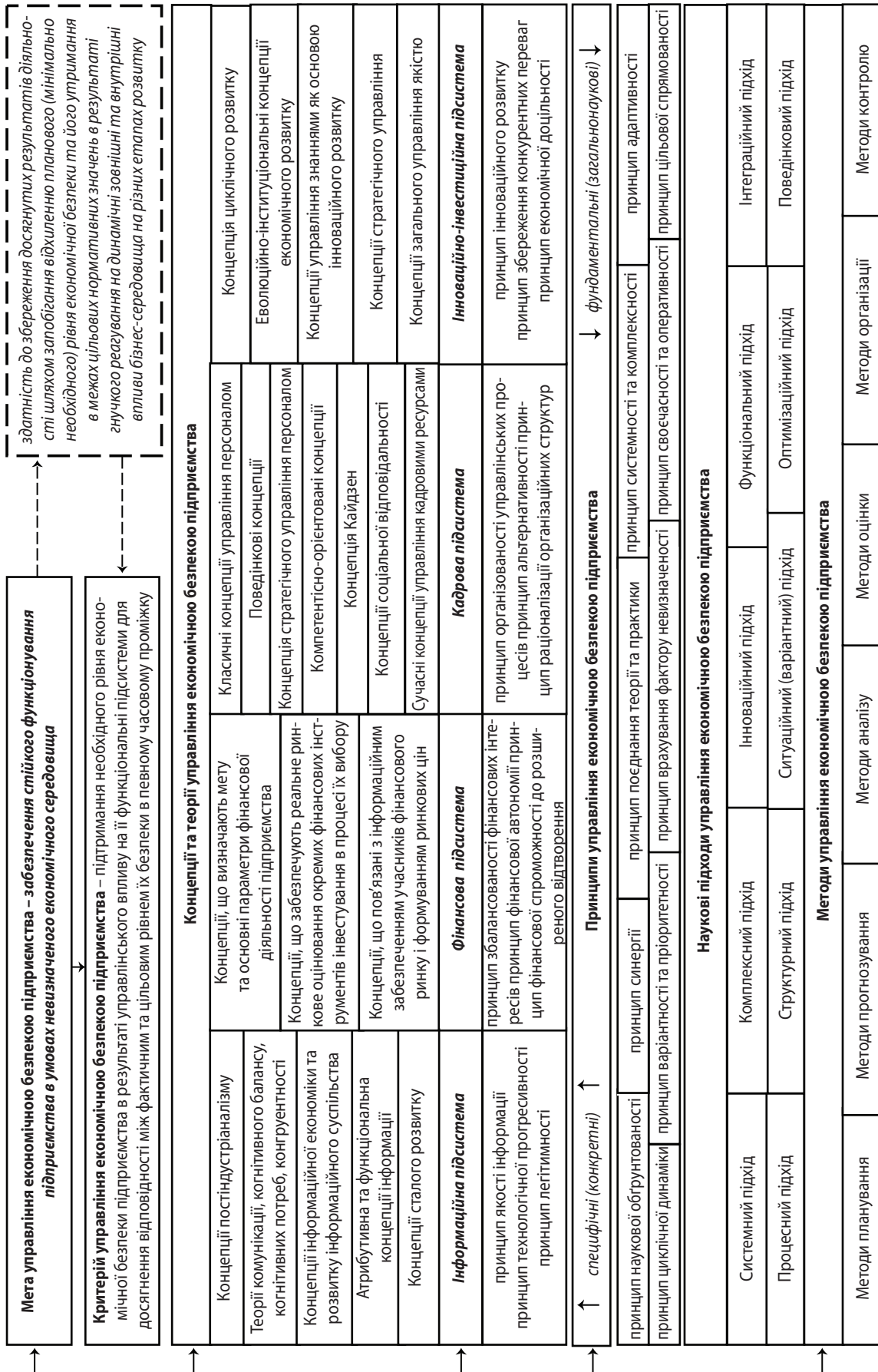

Рис. 1. Взаємозв'язок між структурними елементами методологічного базису управління економічною безпекою підприємства

Джерело: авторська розробка

діалектики, встановлювати аналогії між властивостями системи, залучити відносини еквівалентності до пояснення сутності властивостей різноманітних систем». У цьому зв'язку у науковій літературі часто системний підхід отожднюється з інтегральним підходом, що синтезує наявні наукові підходи до управління. Вважаємо, що така думка є неправильною, адже кожен підхід є індивідуальним, має специфічну методологію застосування, певні переваги та недоліки, що обмежує можливість їх використання у процесах управління. При цьому поєднання декількох наукових підходів забезпечує найбільшу ефективність управління будь-яких процесом або об'єктом, зокрема, управлінням економічною безпекою підприємства.

Загальновідомо, що свідоме управлінська діяльність щодо забезпечення рівня економічної безпеки підприємства здійснюється на основі використання методів управління, що дозволяє отримати бажаний кінцевий результат.

Система правил використання методів управління є методикою дослідження. У галузі економічної безпеки може бути декілька конкуруючих методик, які постійно удосконалюються під час експериментальної роботи та апробації цих методик.

Слід зазначити, що вивчення процесів, пов'язаних з управлінням економічною безпекою підприємства, можна досліджувати різними методами. Це залежить від особливостей науково-практичних питань, які необхідно дослідити, та можливості застосування конкретного методу з позиції його переваг і недоліків. Оскільки підприємство є складною динамічною системою, що функціонує на рівні впливу внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків, забезпечення його економічної безпеки потребує застосування сукупності методів, що мають відповідати таким критеріям, як адекватність, своєчасність, реагування на загрози бізнес-середовища; мати високий рівень гнучкості управління; відображати практичну реалізацію стратегічних, тактичних заходів та оперативних дій із забезпечення економічної безпеки; мати високу ефективність реалізації прийнятих управлінських заходів і стимулювати зацікавленість всіх відповідальних осіб у забезпеченні високого рівня економічної безпеки.

Враховуючи вищевикладене, під методологічним базисом управління економічною безпекою підприємства будемо розуміти консолідацію концепцій та теорій за інформаційною, фінансовою, кадровою та інноваційно-інвестиційною функціональними підсистемами економічної безпеки, наукових підходів, специфічних (конкретних) та фундаментальних (загальнонаукових) принципів і методів, ієрархічна структура яких дає можливість систематизувати методологію наукового пізнання щодо процесу управління економічною безпекою підприємства та сформувати певну сукупність наукових поглядів побудови теоретичної та практичної діяльності, спрямованої на підвищення ефективності цього процесу та забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності.

Висновок. Запропонований методологічний базис управління економічною безпекою підприємства є науковим підґрунтям для реалізації цього процесу. Безумовно, досягнення поставленої мети досягається виключно за ра-

хунок ефективної управлінської діяльності кожною функціональною підсистемою економічної безпеки підприємства.

Цей процес має бути спрямований на врахування інформаційних, фінансових, кадрових та інноваційно-інвестиційних загроз економічній безпеці підприємства з метою оптимізації ризиків відповідного характеру. Своєю чергою, безпосередньо процес управління ризиками має здійснюватися з урахуванням специфіки галузі конкретного підприємства та відповідним вибором методів його реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия. URL: <http://www.safetyfactor.ru>
2. Бендиков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2000. № 2. С. 17–30.
3. Большой энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. М. : Сов. энциклопедия. 1991. Т. 1. 863 с.
4. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством. Київ : ЦУЛ, 2003. 504 с.
5. Васильців Т. Г. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого та середнього підприємництва : монографія. Львів : ЛКА, 2009. 245 с.
6. Ілляшенко О. В. Методологічні засади формування та функціонування механізмів системи економічної безпеки підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04; 21.04.02. Севе́родонецьк, 2016. 606 с.
7. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
8. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения : в 24 т. Москва : Изд-во полит. лит., 1983. Т. 18. 635 с.
9. Рудковський О. В. Формування та розвиток системи управління корпоративною безпекою підприємств : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Хмельницький, 2017. 506 с.
10. Фещур Р. В., Баранівська Х. С. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18804/1/59-284-290.pdf>
11. Философский энциклопедический словарь. М. : Сов. энциклопедия. 1983. 750 с.
12. Штангрет А. М., Сухомлин Л. Є. Пріоритетність забезпечення економічної стійкості підприємства як соціально-економічної системи в сучасних умовах господарювання. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_14/25.pdf

REFERENCES

- Belokurov, V. V. "Struktura funktsionalnykh sostavlyayushchikh ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya" [The Structure of the Functional Components of the Economic Security of the Enterprise]. <http://www.safetyfactor.ru>
- Bendikov, M. A. "Ekonomicheskaya bezopasnost promyshlennogo predpriyatiya v usloviyakh krizisnogo razvitiya" [Economic Security of an Industrial Enterprise in Conditions of Crisis Development]. *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, no. 2 (2000): 17-30.

Bolshoy entsiklopedicheskiy slovar [Great Encyclopedic Dictionary], vol. 1. Moscow: Sov. entsiklopediya, 1991.

Feshchur, R. V., and Baranivska, Kh. S. "Ekonomichna stikist pidpriemstva - stanovlennia poniatiinoho bazysu" [Economic Sustainability of the Enterprise - Formation of Conceptual Basis]. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18804/1/59-284-290.pdf>

Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sov. entsiklopediya, 1983.

Illiashenko, O. V. "Metodolohichni zasady formuvannia ta funktsionuvannia mekhanizmiv systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Methodological Principles of Formation and Functioning of Mechanisms of Economic Security of the Enterprise]: *dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.04; 21.04.02*, 2016.

Liashenko, O. M. *Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoi bezpekoiu pidpriemstva* [Conceptualization of Enterprise Economic Security Management]. Luhansk: SNU im. V. Dalia, 2011.

Marks, K., and Engels, F. *Sochineniya* [Compositions], vol. 18. Moscow: Izd-vo polit. lit., 1983.

Rudkovskiy, O. V. "Formuvannia ta rozvytok systemy upravlinnia korporatyvnoi bezpekoiu pidpriemstv" [Formation and Development of Corporate Security Management System for Enterprises]: *dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.04*, 2017.

Shtanhret, A. M., and Sukhomlyn, L. Ye. "Priorytetnist zabezpechennia ekonomichnoi stikosti pidpriemstva yak sotsialno-ekonomichnoi systemy v suchasnykh umovakh hospodariuvannia" [The Priority of Ensuring the Economic Stability of the Enterprise as a Socio-economic System in Modern Economic Conditions]. http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_14/25.pdf

Vasylenko, V. O. *Antykryzove upravlinnia pidpriemstvom* [Enterprise Crisis Management]. Kyiv: TsUL, 2003.

Vasyltsiv, T. H. *Priorytety ta zasoby zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky maloho ta serednyoho pidpriemnytstva* [Priorities and Means of Strengthening the Economic Security of Small and Medium-sized Enterprises]. Lviv: LKA, 2009.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2020 р.